

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/224076,Dowod-y-niemieckich-zbrodni-w-Borownie-pod-Bydgoszcza-23-czerwca-2025.html>
26.02.2026, 20:03

Dowody niemieckich zbrodni w Borównie pod Bydgoszczą, 23 czerwca 2025

W poniedziałek 23 czerwca br. nad Jeziorem Borówno pod Bydgoszczą, przy Cmentarzu ofiar terroru hitlerowskiego z okresu wojny 1939–1945 (53°13'50.6"N 18°07'06.1"E) w czasie konferencji prasowej dr. hab. Karola Polejowskiego, zastępcy prezesa IPN, dr. Marka Szymaniaka, dyrektora Oddziału IPN w Gdańsku, prok. Tomasza Jankowskiego, naczelnika OKŚZpNP w Gdańsku oraz dr. Dawida Kobiałki z Instytutu Archeologii Uniwersytetu Łódzkiego, w związku z prowadzonym śledztwem Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku, przedstawiono nowe fakty w sprawie Zbrodni Pomorskiej.

[Borówno Dolina Śmierci w Chojnicach II Wojna Światowa Zbrodnia pomorska Zbrodnie niemieckie](#)

23.06.2025

Borówno pod Bydgoszczą

15 czerwca 2025 r. zakończono czynności procesowe prowadzone w Borównie pod Bydgoszczą przez Oddziałową Komisję Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku.

Badania archeologiczne pod kierunkiem dr. Dawida Kobiałki (Instytut Archeologii, Uniwersytet Łódzki) nad jeziorem Borówno związane były z masowymi mordami, do których doszło w pobliżu jeziora w październiku 1939 r. Pola okalające jezioro od południa oraz biegnąca na zachód od niego zostały przecięte latem 1939 r. linią umocnień polowych (okopy). Nie prowadzono tutaj jednak walk obronnych. Niemniej transzeje posłużyły różnym niemieckim formacjom w październiku 1939 r. do przeprowadzenia nad okopami masowych zbrodni.

Prace miały z jednej strony na celu odnalezienie nieznanych i nieoznaczonych grobów związanych z masowymi zbrodniami, do których dochodziło w październiku 1939 r., z drugiej – zmierzały do udokumentowania i przeanalizowania materialnych śladów związanych z tuszowaniem masowych zbrodni w ramach tzw. Akcji 1005 (niem. *Aktion 1005*) – akcji ekshumacyjnej mającej zniszczyć materialne dowody niemieckich zbrodni z początkowego okresu II wojny światowej.

Jak wynika z dokumentacji archiwalnej, w czerwcu 1944 r. nad Jezioro Borówno przybyły specjalne niemieckie jednostki, które wydobyły zalegające zwłoki i spaliły je w pobliżu lasu znajdującego się z zachodniej strony jeziora.

Po wojnie prowadzono oględziny miejsc zbrodni i przesłuchiowano świadków. Na tej podstawie zlokalizowano miejsce palenia zwłok, okop z którego zwłoki były wydobyte oraz dwie odnogi okopu, które jednak nie zostały zniszczone przez Niemców. W 1945 roku udało się w nich ekshumować zwłoki 102 osób.

Badania, które nadzorował pion śledczy IPN w 2025 r. były wsparte opracowaniem historycznych zdjęć lotniczych, pochodnych produktów lotniczego skanowania laserowego oraz badaniami powierzchniowymi za pomocą detektorów metali.

[Fotorelacja z konferencji prasowej](#)

Z poczynionych ustaleń wynika, że w październiku 1939 r. na tym terenie doszło do masowych mordów ludności cywilnej, w tym pacjentów szpitala psychiatrycznego ze Świecia. Na tym obszarze planowane są kolejne etapy prac poszukiwawczo-ekshumacyjnych.

15 czerwca 2025 r. zakończono czynności procesowe prowadzone przez Oddziałową Komisję w Gdańsku w miejscowości Borówno pod Bydgoszczą. Z poczynionych ustaleń wynika, że w październiku 1939 r. na tym terenie doszło do masowych mordów ludności cywilnej w tym pacjentów szpitala psychiatrycznego ze Świecia. Szczątki osób pomordowanych były złożone podobnie jak w Chojnicach w umocnieniach polowych.

W trakcie zakończonych prac otwarto 24 wykopy o różnej długości i szerokości, które pozwoliły na ujawnienie masowych grobów. W wypełnieniu wykopów oprócz szczątków ujawniono łuski oraz pociski pistoletowe świadczące o sposobie mordowania Polaków.

W wyniku prac odnaleziono i ekshumowano 23 szkielety w różnym stopniu kompletności. Szczątki kostne należały głównie do młodych mężczyzn (do 30-35 r.ż.), złożone w większości na plecach, w pozycji anatomicznej. Na wszystkich zachowanych czaszkach odnotowano urazy - głównie pod postacią otworów postrzałowych w tylną część czaszki (potylicą, w jednym przypadku oddano trzy strzały) czy też ostrych przełomów, wgniecenia (jeden przypadek), świadczących o urazie *perimortem*.

Równie ważnym rezultatem przeprowadzonych prac archeologicznych było odnalezienie miejsca, w którym ukryto spalone szczątki - jak twierdzili niektórzy ze świadków zeznających po wojnie na tę okoliczność - nawet kilkaset osób, których zwłoki Niemcy spalili w 1944 r.

W związku z powyższym, Oddział Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku zwraca się z prośbą do wszystkich osób, których krewni stracili życie z rąk funkcjonariuszy i współpracowników III Rzeszy na terenie Świecia, Borówna i okolic o zgłaszanie się do Oddziału IPN w Gdańsku. Będziemy zbierać relacje o ofiarach zbrodni niemieckich zamieszkujących w czasie II wojny światowej ww. tereny oraz materiał genetyczny do badań identyfikacyjnych.

Kontakt:

prok. Tomasz Jankowski, Naczelnik Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi
Polskiemu w Gdańsku
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Gdańsku
al. Grunwaldzka 216
80-266 Gdańsk
tel. (58) 660 67 30

Prace poszukiwawcze nad Jeziorem Borówno pod Bydgoszczą nadzorowane przez
pion śledczy IPN, czerwiec 2025 r.

Spot:

Fotorelacja:



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark



Prace poszukiwawcze ofiar Zbrodni Pomorskiej prowadzone przez pion śledczy IPN nad Jeziorem Borówno, czerwiec 2025, fot. Daniel Frymark

Dolina Śmierci w Chojnicach

Prokurator Instytutu Pamięci Narodowej w Gdańsku z udziałem zespołu biegłych z zakresu archeologii, antropologii, oraz broni palnej i amunicji z Uniwersytetu Łódzkiego i Uniwersytetu Rzeszowskiego, od 2021 roku do 2024 roku, na północnych obrzeżach Chojnic zwanych Doliną Śmierci prowadził czynności procesowe zmierzające do odnalezienia zbiorowych mogił Polaków – ofiar masowych egzekucji dokonanych jesienią 1939 roku oraz w styczniu 1945 roku przez funkcjonariuszy formacji niemieckich.

Czynności były prowadzone w kilku etapach, a ich efektem było odnalezienie pięciu masowych mogił, z których ekshumowano szczątki ponad 700 cywilnych ofiar niemieckich zbrodni wojennych.

W grobach śmierci oraz na terenie przyległym odnaleziono też blisko 500 łusek i pocisków do broni krótkiej używanej przez niemieckie formacje wojskowe i policyjne. Zabezpieczono ponad 4 000 artefaktów, które należały do ofiar w chwili śmierci. Były to między innymi obrączki ślubne, medaliki z wizerunkiem Matki Boskiej oraz Jezusa Chrystusa, fragmenty różańców, zegarków, okularów, wiecznych piór, fragmenty odzieży i obuwia.

Ofiarami zbrodniczego planu eksterminacji cywilnej ludności polskiej byli nauczyciele, duchowni, urzędnicy państwowi, policjanci, strażnicy graniczni, leśnicy, celnicy, listonosze, kupcy, rzemieślnicy, rolnicy, członkowie Polskiego Związku Zachodniego, a także 218 pensjonariuszy Krajowego Zakładu Opieki Społecznej w Chojnicach.

W trakcie tych prac na różnych etapach wspólnie prezesem IPN dr. Karolem Nawrockim

informowaliśmy, że to miejsce nie jest ostatnim, gdzie będziemy poszukiwać ofiar Zbrodni Pomorskiej. Borówno to kolejne miejsce, gdzie spoczywają szczątki Polaków zamordowanych przez Niemców.

Zbrodnia Pomorska to zaplanowana akcja eksterminacyjna prowadzona przez Niemców na terenie przedwojennego województwa pomorskiego w ponad 400 miejscowościach na polskiej ludności cywilnej. Mieszkający na Pomorzu Polacy i Żydzi, przedstawiciele różnych warstw społecznych - inteligencji, duchowieństwa, robotników, właścicieli ziemskich - a także osoby chore psychicznie, zostali w pierwszych miesiącach II wojny światowej zamordowani przez oddziały *Volksdeutscher Selbstschutz*.

Na podstawie dokumentacji ekshumacyjnej i imiennych list ustalono ok. 16 tys. ofiar. Nie jest to liczba pełna, lecz jedynie „najmniejsza z możliwych”. W historiografii przyjęło się, że według różnych szacunków zostało zamordowanych od 20 do nawet 40 tys. osób. Największym miejscem kaźni są tzw. Lasy Piaśnickie, gdzie zginęło co najmniej 10 tysięcy osób. W wyniku zniszczenia dokumentacji i spalania przez sprawców zwłok niemożliwe jest określenie pełnej liczby ofiar.

Na Polach Igielskich członkowie paramilitarnego *Selbstschutzu* zamordowali ok. 500 mieszkańców powiatu chojnickiego. Polska ludność nazwała wówczas miejsce straceń mianem „Doliny Śmierci”. Trudno jest oszacować ile ostatecznie osób w samych Chojnicach zostało zamordowanych przez Niemców. Dane podane przez historyków znacznie się od siebie różnią i oscylują w granicach od 200 do prawie 3 400 osób.

Upamiętniając mieszkańców Pomorza pomordowanych przez niemieckiego okupanta w 1939 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ustanowił dzień 2 października Narodowym Dniem Pamięci Ofiar Niemieckiej Zbrodni Pomorskiej 1939 roku. Uchwała została podjęta z uwagi na ludobójczy charakter zbrodni niemieckich na obszarze Pomorza oraz ich skalę. Jej celem jest także podniesienie świadomości społecznej o zaplanowanej przez Niemców eksterminacji ludności Pomorza, zmierzającej do jej wyniszczenia i wynarodowienia jako Polaków.

Więcej:

- [IPN odkrył nowe fakty w sprawie Zbrodni Pomorskiej](#)
- [Zakończono prace ekshumacyjne gdańskiego pionu śledczego IPN i biegłych z Fundacji Przyjaciół Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w miejscu eksterminacji ludności polskiej na terenie Doliny Śmierci w Chojnicach](#)
- [Konferencja prasowa prezesa IPN dr. Karola Nawrockiego i szefa pionu śledczego IPN prok. Andrzeja Pozorskiego w Narodowym Dniu Pamięci Ofiar Niemieckiej Zbrodni Pomorskiej 1939 r.](#)
- [Państwowy pogrzeź szczątków Ofiar niemieckich zbrodni odnalezionych w wyniku prac ekshumacyjnych prowadzonych przez IPN - Chojnice, 2 września 2024 r.](#)

Zbrodnia Pomorska - materiały IPN

- <https://zbrodniapomorska1939.pl/>
- [Zbrodnia Pomorska - portal przystanekhistoria.pl](#)
- [Tomasz Ceran, Izabela Mazanowska, Monika Tomkiewicz, Zbrodnia pomorska 1939, Warszawa 2018 - Wersja elektroniczna książki w Bibliotece Cyfrowej IPN](#)
- [Zbrodnia pomorska 1939. Dokumentacja terroru niemieckiego. Tom 1, wstęp, wybór i](#)

[opracowanie Izabela Mazanowska, Monika Tomkiewicz, Tomasz Ceran, Bydgoszcz-Warszawa 2025](#)

- [Tomasz Ceran, Zbrodnia pomorska 1939. Początek ludobójstwa niemieckiego w okupowanej Polsce, Bydgoszcz-Warszawa 2024](#)
- [Teki edukacyjne: Zbrodnia Pomorska](#)

►LOKALIZACJA konferencji prasowej:

 [Borówno, przy Cmentarzu ofiar terroru hitlerowskiego z okresu wojny 1939-1945](#)

Kontakt dla mediów:

Delegatura IPN w Bydgoszczy
Jakub Klebba - asystent prasowy
tel. (58) 669 05 36
Jakub.Klebba@ipn.gov.pl

Oddział IPN w Gdańsku
Artur Chomicz - asystent prasowy
tel. 694 156 947
Artur.Chomicz@ipn.gov.pl

Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Gdańsku
prokurator Tomasz Jankowski, Naczelnik OKŚZpNP w Gdańsku
kom. 664 748 126
Tomasz.Jankowski@ipn.gov.pl

Rzecznik Prasowy IPN - Dyrektor Biura:
dr Rafał Leśkiewicz
tel. 602 322 362
media@ipn.gov.pl



[Poprzedni Strona](#)
[Następny Strona](#)

Konferencja prasowa

Dowody niemieckich zbrodni w Borównie pod Bydgoszczą



INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

